

УДК 94:17(477)

Галина Білавич, кандидат педагогічних наук, доцент
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Уляна Борис, викладач-методист вищої категорії
Коломийського педагогічного коледжу Івано-Франківської обласної ради

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИХОВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В ГАЛИЧИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Розкрито роль українських освітян у розв'язанні проблеми виховання господарської культури дітей та юнацтва в Галичині на початку ХХ ст. Проаналізовано наукове-методичне забезпечення цього процесу; наголошено на практичній підготовці дітей до життя, міждисциплінарному підході до організації навчання в школах.

Ключові слова: господарська культура, Галичина, навчальні програми.

Літ. 9.

Галина Билавич, кандидат педагогических наук, доцент
Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника
Ульяна Борис, преподаватель-методист высшей категории
Колomyйского педагогического колледжа Иванo-Франковской областной рады

УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ВОСПИТАНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ В ГАЛИЧИНЕ В НАЧАЛЕ ХХ В.

Раскрыто роль украинских педагогов в решении проблемы воспитания хозяйственной культуры детей и юношества в Галичине в начале ХХ в. Проанализировано научно-методическое обеспечение этого процесса. Акцентировано на практической подготовке детей к жизни, междисциплинарном подходе к организации обучения в школе.

Ключевые слова: хозяйственная культура, Галичина, учебные программы.

Halyna Bilavych, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor Precarpathian National University
Ulyana Borys, Teacher-methodist of Highest Category
Kolomyya Pedagogical College of Ivano-Frankivsk Regional Council

PROVIDING EDUCATION AND TRAINING UPBRINGING THE ECONOMIC CULTURE OF PERSONALITY IN HALYCHYNA AT EARLY 20TH CENTURY

The role Ukrainian educators in solving the problem of upbringing of economic culture of children and youth in Halychyna at the early twentieth century is determined. Scientific and methodological support of this process is analyzed. Practical training of children for life is emphasized. Interdisciplinary approach to the organization of schooling is highlighted.

Keywords: economic culture, Halychyna, educational programs.

Постановка проблеми. Сучасна освіта переживає непростий час реформування. Зміни в суспільному житті, перехід української економіки на ринкові умови розвитку, підвищення попиту на висококваліфіковані кадри, у зв'язку із цим велика конкуренція під час працевлаштування увиразнюють нові вимоги до розв'язання проблеми підготовки випускників середньої школи до життя. Більшість юнацтва зазнає труднощів при вступі в самостійне доросле життя чи під час трудової діяльності. Однією з причин є те, що школа належним чином не готує юнацтво до життя, недостатньо залучає дитину вже в молодшому шкільному віці до процесу навчання і продуктивної праці, позаяк механічне заучування великих обсягів навчального матеріалу

абсолютно не орієнтує учня на вміння критично мислити, розвивати особистісні здібності, творчо розв'язувати важливі освітні та життєві проблеми, формувати якості господаря.

Розв'язання проблеми виховання господарської культури вимагає передовсім реконструкції методологічних підходів, які б допомогли з'ясувати її сутність, структуру, шляхи і форми. Корисним і повчальним тут може стати вітчизняний досвід щодо виховання господарської культури дітей та юнацтва в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ сторіч.

Мета статті – проаналізувати навчально-методичне забезпечення процесу виховання господарської культури дітей у галицьких народних школах на початку ХХ ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток шкільництва в Галичині, зокрема і питання змісту освіти та трудового виховання, наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. широко висвітлено у працях Г. Білавич, А. Вихруща, Д. Герцюка, Т. Завгородньої, Г. Лемко, З. Нагачевської, В. Рака, В. Стинської, Б. Ступарика, М. Чепіль, інших науковців. Однак окреслена в назві статті тема ще не була предметом окремого дослідження.

Виклад основного матеріалу. За досліджуваного періоду поняття “господарська культура” українськими педагогами, громадськими діячами розглядалося як багатоаспектне, інтегральне поняття, що має складну структуру, компонентами якої є господарські знання, господарські цінності (ціннісні орієнтації, господарське мислення, господарська ментальність, господарська відповідальність) та господарська діяльність (поведінка). Господарська культура проявляється у системі відношень людина-господарство, людина-людина, людина-громада, людина – держава, людина-природа. Звідси окреслювалися і завдання господарського виховання особистості – підготувати дитину до практичного життя, дати їй необхідні знання в ділянці сільського та домашнього господарства, сформувати навички “поступового” (зразкового освіченого) господаря, який успішно працює у власному господарстві, є “добрим громадянином і патріотом” тощо.

Велику увагу питанням виховання господарської культури українців приділяли галицькі педагоги. Уже на початку ХХ ст. активізуються науково-методологічні розробки в ділянці господарської підготовки школярів, були випрацювані авторські навчальні програми, запропоновано нові інноваційні підходи до змісту господарського виховання (розширення змістового наповнення дисципліни “Ручні роботи”; ведення курсу “Наука господарства”; акцент на практичній підготовці дівчат як майбутніх господинь; посилення економічного складника господарської культури тощо). Творчий пошук та реальні здобутки освітян були перервані подіями Першої світової війни.

За доби Другої Речі Посполитої українські педагоги з подвійною силою включилися в розробку проблеми формування господарської культури особистості, що було спричинено насамперед соціально-економічними чинниками, відбудовою повоєнного господарства, що вимагало нової генерації фахівців, потребами розвитку економіки країни, проведення аграрних реформ, новими викликами часу тощо. До реформування освіти урядові чинники залучали

й українських фахівців, при цьому враховували світовий досвід та попередні надбання. У цьому контексті виокремлюємо надбання Т. Андрухович, зокрема методичний посібник “Ручна праця в вихованні” (Львів, 1923) [1], створений на основі програми науки ручних робіт Міністерства освіти й віросповідань, у передмові до якого відомий педагог І. Юцишин запропонував для учнів загальноосвітніх шкіл низку видів ручних робіт, зокрема і з ділянки сільського та домашнього господарства: “1. Вироби з паперу і картону. 2. Вироби зі сталі і бляхи. 3. Вироби з дроту. 4. Вироби з дерева. 5. Шлюсарні вироби. 6. Практичне малярство. 7. Городництво, садівництво і плекання лікарських рослин. 8. Заготовка, направка і плекання білля. 9. Заготовка, направка і плекання обуви. 10. Шиття. 11. Куховарство. 12. Прачкарство. 13. Молочарство. 14. Плекання худоби. 15. Пасічництво. 16. Заготовка, направка і поповнювання наукового приладдя на різних галузях знання, як арифметика, геометрія, історія, географія, рідна мова, природничі науки” [1, 11].

З метою урівноважити теоретичні знання випускників навчальних закладів до потреб практичного життя, на що постійно наголошували науковці та педагоги, автори шкільної реформи 1932 р. чітко окреслили завдання народної школи: “... дати рівні, що відповідає вікові і розвитку дитини, потрібні загальні громадян однакові основи виховання й загальної освіти, а також суспільно-громадське підготування з увагою на потреби господарського життя” [8, 65].

У світлі цих вимог створювали навчальні плани, які б ураховували господарську підготовку учнів. Важливим рішенням стало запровадження до навчальних планів ручних робіт як основного предмета. З-поміж завдань ручних робіт бачимо ті, які раніше не ставилися перед навчально-виховним процесом: виховувати любов і пошану до фізичної праці; привчати молодь на конкретному матеріалі “до життєвої порадності й незалежності; розвивати добрі привички щоденного культурного життя та притягати молодь до індивідуальної і суспільної праці в школі, вдома й середовищі” [3, 55 – 56].

Прогресивним є і чіткий поділ змісту цього навчального предмета на три блоки знань: “праці в обсягу культури щоденного життя”; “рукодільні праці”; “праці городничі, годівельні із ділянки домашнього господарства”, останні спрямовували на вивченні “на другому і третьому програмовому рівні” городництва, садівництва, бджільництва, годівлі тварин, боротьбу зі шкідниками [3, 57 – 58].

Освітня, науковці добре усвідомлювали

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИХОВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В ГАЛИЧИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

відірваність тогочасної системи освіти від потреб життя, тому акцентували на впровадженні до навчальних програм народних шкіл науки господарства, яка передбачала зміст сільськогосподарської освіти: “засвоєння азів науки господарства впродовж перших чотирьох років, за наступних трьох років має відбуватися застосування набутих знань на практиці” [9, 8].

Українські педагоги, використовуючи надбання світової педагогічної думки, творчо адаптувавши їх до вітчизняного середовища, створювали цікаві новаторські “проекти” – навчальні плани, використовуючи міждисциплінарний підхід, пов’язуючи вивчення навчальних дисциплін із українською дійсністю, зокрема із господарським та культурно-освітнім життям нації. Проілюструємо сказане прикладами початкових програм з географії, наголошуючи при цьому на “практичному характері” освіти. При вивченні географії у УІІ кл. приватних віділових шкіл Українського педагогічного товариства “Рідна школа” (УІТ “Рідна школа”) (нагадаємо, що в державних школах географію та історію України як окремі предмети не вивчали) увагу звертали на розвиток народного господарства України: цьому слугували такі теми: “Розвиток української рільничої культури і нинішній її стан. Початки української промислу. Українська Кооперація і Українські Банки. Школи торговельні й рільничі. Що виробляє наш нарід і що вивозить у далекий світ. Українські часописи й лектура в українській мові” [5, 29].

Завданнями “утилітарно-господарського виховання”, що здійснювалося в українській віділовій школі, були виховання культури праці, господарності, підприємливості, яка не “злучена з кривдою других”, а також ощадності в дітей, культивування любові до праці та людей праці, де особливе місце відводилося професії рільника (хлібороба), залучення дітей до науково-дослідницької праці в ділянці сільського господарства, шанобливе ставлення до природних багатств, пошанування народного промислу, свідомого вибору звання (професії), виховання гуманізму, “людяного ставлення до людей”, бережливого ставлення до природи, виховання громадянської позиції, патріотизму, формування основ харитативної діяльності тощо. Це виразно проглядається у плані виховної роботи учнів 5 – 7 класів. До прикладу, виховні заходи на квітень в ділянці “утилітарно-господарського виховання” передбачали: “Бесіди. Недавно померзли сади. Чи на їх місці маємо вже нові? Чому так тяжко в нас за яблуко, грушку, сливку? Щеплення дерев і очкування. Морва і кооперація “Шовк” у

Самборі. Прикрашування свого села. Попри дорогусадити: липи, акації на мід, морви на шовк. Полеві дороги щепами. Нищення будяків. Тут активність школи можна розвинути широко і чудес докладувати. Чистити сади з сухого галуззя і вовків, з хробів, білити дерева, щепити, садити акації при дорогах. День ліса – з викладом про значення лісів. Цвітами обсадити (тривалими, щоб потім кожного року самі виростили) громадські будинки, читальню, кооперативу, цвинтар, каплиці; громадську толоку поправити й обсадити деревами. Камінням або цеглою вилжити стежку коло школи, щоб у болото не лізти. Це роблять діти на ручних роботах. А найважливіше – шкільний город і сад, щоб був взірцевий. Обгороження направити, сад вичистити, кожне вільне місце засадити овочевими деревами. Насадити нових ярин і дітей із ними познайомити. Досвідні поля” [5, 29].

Цікавий і повчальний досвід навчально-дослідницької діяльності учнів у ділянці господарського виховання нагромадив Український інститут для дівчат у Перемишлі УІТ “Рідна школа”. Для нас важливим є практика поєднання теоретичної підготовки з практичним навчанням, створення своєрідного освітньо-господарського комплексу, де дівчата не тільки вивчали домашнє господарство, догляд “за дробом” (домашньою птицею. – Г.Б., У.Б.), а й реально спричинилися до господарсько-економічної діяльності цього навчального закладу. При інституті зусиллями директора Л. Бачинського була створена “курочка господарка”, яка виявилася настільки рентабельною, мала такі сфери збуту, що попит на ринку випереджав пропозиції, щороку “господарка приносила поважний зиск”. До прикладу, 1937 р. “яйця продано по 20 сот., у 5 разів дорожче як на ринку. Понад 2000 штук яєць замовлення не змогли виконати. Продано ще молодих півнів на 95 зл.” [2]. Аналогічні успіхи були і в ділянці тваринництва, дівчата активно включалися в наукове “дослідництво”, на початку 1930-х рр. тут успішно проводили “контролю молочності”. Таким чином, бачимо успішне поєднання навчального процесу та продуктивної праці.

Не тільки навчальний процес, а й виховання мало “практичний характер”. Так, до прикладу, травень був присвячений “пропаганді нового, інтенсивного господарства”, “збиранню шкідливих хрущів та гусениць”, ін. Окрім бесід, які слугували інформуванню школярів про інтенсивні “поступові” методи господарювання, про значення “кличу свій до свого по своє” та втілення його в життя (засобами виступали

часописи “Сільський господар”, “Господарський поради́к”, видання “Сільського Господаря” та інші), акцент було зроблено на практичній діяльності: “Поміч: сад, пасіка, шовківництво, годівля риби, расовий дріб і т.д. Збирання шкідників у садах і городах: діти йдуть із учителем, потім самі стрясають (легко) із дерев хрущів, годують ними домашню птицю. Збирати гусениці з дерев, а в дальших місцях і з капусти. Підливають розсаду, а всі ці роботи не на жарт, тільки на те, щоб дітей до них призвичаювати. Все довідуватися, чи роблять це діти й дома” [7, 119].

Таким чином навчальні програми орієнтували на те, щоб учень, який закінчив школу, “не станув потім безрадий” у житті, “міг знайти для себе найбільш підходящий шлях”. Педагоги окреслили реальні шляхи реалізації цих ключових концептуальних положень розвитку освіти: передовсім необхідно було прилаштувати теорію до практичних відомостей, придатних у житті. Іншими словами, відкидалося все те, що в “пізнішій практичній, щоденній житті не придається, що не творить важної підстави для дальшої освіти, ані не має загальноосвітніх вартостей”. Автори навчальних програм покликалися при цьому на авторитетні думки класиків педагогіки про те, що дитина “остільки лишень цікавиться теорією, оскільки вона їй потрібна в практичній діяльності”. Власне, це “нове практичне охоплення матеріалу” найкраще проглядається на програмі практичних занять [4, 19].

Нижче подаємо декілька прикладів “життєво-господарського виховання” на заняттях із дисциплін природничого циклу: “наука про природу й географія”, “спираючися стало на конкретний матеріал з оточення дитини, вможлиблює впізнати умовини праці людини (положення, клімат, рілля, ростинні й звіринні сирівці, мінеральні скарби й їх перерібка, комунікація...)” [6, 75]; “наука фізики й хімії поглиблює пізнання цих умовин, впроваджує дитину в світ прикладного знання (машини в промислі, рільництві, штучні навози, промислові переробки...)”; “прогульки по верстатах, робітнях, суспільних і самоврядних інституціях, пізнання їх розвитку, оповідання вчителя про історію села, вулиці, “кута” (частини села) чи присілку, про заведення комунікації залізничної чи автобусової, повчають дитину, що історія людини й суспільности, це не що інше, тільки історія праці”. У такий спосіб “вироблявся історичний змісл”, дитина вчилася “під’їздити до історичних фактів від практичного, життєвого боку, порівнувати теперішнє з минулим” [5, 29].

Навчальний матеріал з географії намагалися подавати шляхом унаочнення, “лекції” улаштувати “на прогуляках”. Це слід було робити восени та навесні. Узимку опрацьовували матеріал, який “відноситься до громадського ладу, познайомлення дітей з інституціями як: читальнею, пожарною сторожею, кооперативою, поштою, церквою, шпиталем тощо”. До прикладу, метою вивчення лекції “Кооператива” було ознайомити дітей з ідеєю кооперації, організацією сільського кооперативу (які товари продають, які функції продавця, про зміст товарно-грошових відносин, специфіку асортименту товарів у сільській та міській крамницях тощо), а також учитель звертав увагу учнів на етикет спілкування: мовні етикетні формули вітання, прощання, подяки тощо. Використовував при цьому різні методи: розповідь, бесіду, рольові ігри [4, 19; 5, 7 – 8].

Висновки. Отже, українські педагоги порушили низку важливих науково-методичних проблем у ділянці виховання господарської культури дітей та юнацтва, запропонували різні аспекти і підходи до оновлення змісту підготовки випускників шкіл до життя тощо. За досліджуваного періоду формування господарської культури особистості посідало провідне місце в системі національного виховання, яке відбувалося в українських приватних навчальних закладах УПТ “Рідна школа”. У народних виділових школах були введені навчальні курси “науки ручних робіт”, “науки господарства”, “науки кооперації”, покликані формувати практичні навички в дітей, готувати їх до життя. Пришкільні городи слугували набуттю учнями практичних умінь щодо вирощування квітів, “ярини”, городніх культур, догляду за садом тощо. Велику роль зіграли творчі напрацювання українських педагогів у ділянці науково-методичних розробок виховання господарської культури.

1. Андрухович Т. Ручна праця в вихованню / Т. Андрухович. – Львів, 1923. – 68 с.

2. Бачинський Л. З чого почати / Лев Бачинський // Сільський господар. – 1937. – 15 серпня. – Ч. 16. – С. 242 – 243.

3. Когут Т. Практичні праці в світлі нових програмів / Т. Когут // Методика і шкільна практика. – 1934. – С. 55 – 59.

4. Малинівський Д. Навчання географії в народній школі. Третій відділ Д. Малинівський // Шлях виховання й навчання. – 1932. – УІ-ий річник. – Липень-серпень-вересень. – Третя книжка. – С. 1 – 23.

5. Наукові програми в народних школах

З ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

третього степеня для дітей української національності // Шлях виховання й навчання. – 1934. – Ч. I. – Січень-лютець-березень. – Перша книжка. – С. 1 – 31.

6. Петрів Д. Методично-дидактичний показник при навчанні природи в 2-класових народних школах / Денис Петрів // Шлях виховання й навчання. – 1932. – VI-ий річник. – Липень-серпень-вересень. – Третя книжка. – С. – С. 65 – 80.

7. Плян виховної праці // Учительське слово. – 1935. – Жовтень. – Рік XIII. – Ч. 8. – С. 119 – 120.

8. Реформи шкільництва у Польщі // Рідна школа. – 1932. – Ч. 10. – С. 65 – 70.

9. Чолій В. Чи можна вести систематичну науку господарства в нар. школах? / В. Чолій // Шлях виховання й навчання. – 1929. – Ч. 4. – С. 7 – 10.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2015

УДК 371.134:373.3:613

*Любов Сидоренко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Бердянського державного педагогічного університету*

З ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті висвітлено досвід застосування методу проектів у процесі підготовки майбутнього фахівця початкової школи до формування здоров'язбережувальної компетентності дітей. Метод проектів формує значну кількість навчальних і життєвих компетентностей, сприятливих для особистого здоров'я, безпеки та розвитку життєвих навичок молодших школярів.

Ключові слова: метод проектів, здоров'язбережувальна компетентність, життєві навички, майбутні учителі початкової школи.

Літ. 9.

*Любов Сидоренко, кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики
Бердянского государственного педагогического университета*

ИЗ ОПЫТА ПРИМЕНЕНИЯ МЕТОДА ПРОЕКТОВ В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ К ФОРМИРОВАНИЮ ЗДОРОВЬЕСОХРАНЯЮЩЕЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В статье освещен опыт использования метода проектов в процессе подготовки будущего специалиста начальной школы к формированию здоровьесохраняющей компетентности детей. Метод проектов формирует значительное количество учебных и жизненных компетентностей, способствующих формированию личного здоровья, безопасности и развитию жизненных навыков младших школьников.

Ключевые слова: метод проектов, здоровьесохраняющая компетентность, жизненные навыки, будущие учителя начальной школы.

*Lubov Sydorenko, Ph.D. (Pedagogy) Docent of Pedagogical Department
Berdyansk State Pedagogical University*

EXPERIENCE APPLICATION OF PROJECTS DURING TRAINING STUDENTS TO HEALTH SAFETY COMPETENCE

The article highlights the experience of the project method in the preparation of future primary school specialists to professional formation health-competence in children. Thus, the author argues that the project method generates a significant amount of training and life competences conducive to personal health, safety and life skills development of juniors.

Keywords: project method, health-competence, life skills, future primary school teachers.

Постановка проблеми. Проблема здоров'я учнів і молоді України залишається важливою, оскільки пов'язана з розвитком суспільства.

Реформування шкільного навчання без урахування стану здоров'я школярів суттєво збільшило їх захворюваність. Інформаційні переважанні, стресогенні ситуації,

модернізація навчального процесу вимагають від дитячого організму великого напруження, що разом з іншими негативними факторами веде спочатку до функціональних порушень, а згодом і до формування органічної патології.

Водночас навчальна діяльність недостатньо адаптована до особливостей розвитку й стану здоров'я сучасних школярів, педагоги мають